

צילום: מרתה רוזנברג

אלעד זרט

האור הגנוז

היא הייתה אחת המשוררות המוכרות והאהובות בארץ, עם שירים כמו "האמנם", "ימים לבנים" ו"משירי ארץ אהבתי", אבל ספר חדש המאגד את כל השירים הגנוזים של לאה גולדברג שופך אור נוסף על יצירתה הענפה. בראיון ל"ידיעות אחרונות" מספר עורך הספר, גדעון טיקוצקי, איך הצליח לאתר בין אלפי העמודים שנשארו בעזבונו של גולדברג 300 שירים שטרם ראו אור. וגם מסביר מדוע החליט להוציא אותם לאור למרות הביקורת

פעם אחת בלבד אמרתי תפלה ובלילה נשאתי קולי: סלח לי ואסלח לך והיה שלום, כפר לי ואמחל לך על החורבן ועל קרן שלא פחרתי בי פקדון והייתי לעד אדם ואין מלים לנחם אבלים. סלח לי, אלי, ותן שלום לנפשי וברכני בפאזל הקטן ובמאור הגדול ומחילתך עטרת ראשי. ולא נשמעה תפילתי, ולא נבלעה דמעותי ופני המים חודרים והדבר נשאר עם אלהים.

אחרי הרבה שנים, אחרי מותה, הלוח ילכו עננים על פני השמים. יעמדו ימים לבנים וקילות ישחירו וירדו גשמים וזננים עם פרום החרף. בהצד ישחקו ילדים ובשעות הערב מחלון יקרא קול האם: "ילדים, הביתה!". וזוגות יעמדו צמודים במבוי השערה ואיש בעולם לא יזכר כי אהבתיה.

מה יהיה בסופנו? פתחתי הרבה דלתות. ראיתי הרבה אנשים. הם אמרו לי: "שלום יקרה, שלום". השבתי מחשבה אחת טובה עד מאד, על הרבה אנשים, שפתחו לי דלתות בחכה ועכשו מה יהיה בסופנו?

מה יפתה השקמה ביום הריון, באין נזי וקשוט עירם ועריה אבויגית עד מלכות דלוחה לה ערי - הללויה!

רוח יער יזוכב אבנים, שמש יער יפח חולות. גאיונית, אימצה בלא בשת פנים משערת כנפון של תפלות - והיא חשופה ובלויה, הללויה!

בשנת 1932 שלחה לאה גולדברג שיר לא מוכר לפרסום בכתב העת העברי "פתח", שראה אור בקובנה שבליטא. גולדברג - לימים כלת פרס ישראל ואחת המשוררות החשובות בשפה העברית - הייתה אז סטודנטית צעירה בגרמניה. מוכרת מספיק בחוגי הספרות העברית כדי לפרסם מיצירותיה, אבל צעירה דיה כדי להיות תלויה בחסדם של העורכים והמביאים לרפוס. מאז ועד היום לא נודע השיר. גולדברג עצמה העדיפה לשכוח אותו אחרי שנענתה בשלילה מצד עורכי כתב העת.

"העורכים לא היו מרוצים מהשיר", אומר חוקר הספרות והעורך, ד"ר גדעון טיקוצקי. "הם פעלו בהשראת שלונסקי, שאיכשהו היה מעורב בכתב העת הזה, וחשבו שזה שיר סנטי מנטלי מדי. אז הם העתיקו אותו למכתב התשובה שלהם ולידי כל מילה בשיר כתבו מה לא טוב בו. מלא הערות שהותירו כנראה את גולדברג פגועה, ושהובילו אותה שלא לשמור עותק מהשיר הזה".

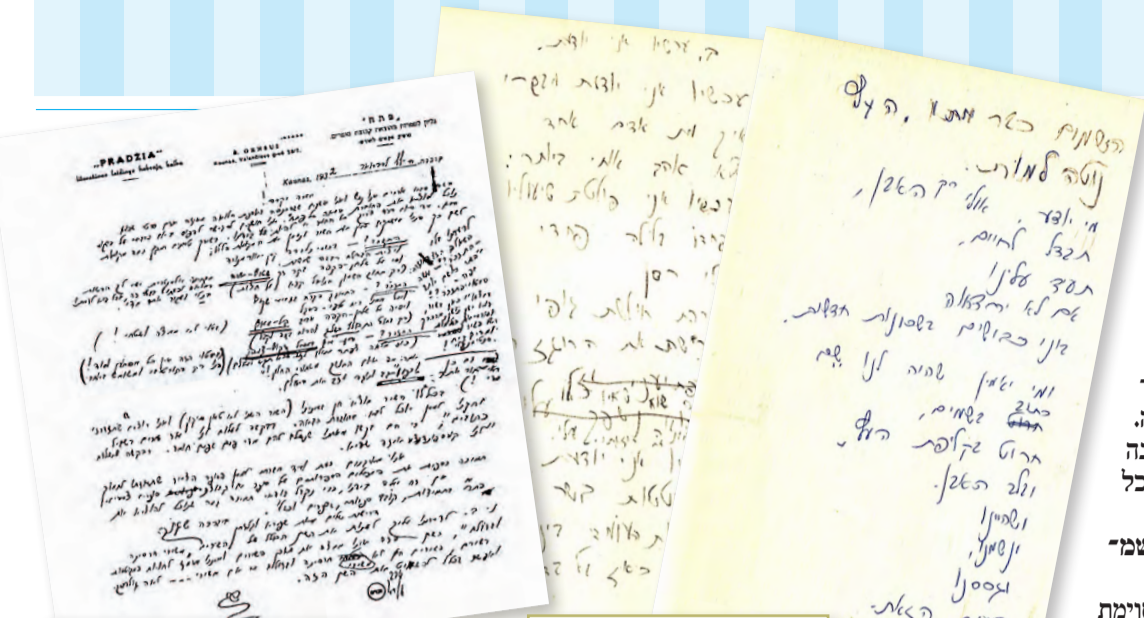
מעריכים מחדש את שירתה

קשה להישאר אדיש נוכח השירים החדשים-ישנים האלו. גולדברג הייתה אחת המשוררות המפורסמות ביותר בעת החדשה ואחת האהובות ביותר. "ימים לבנים", "משירי ארץ אהבתי", "האמנם", "זה מכבר" ורבים נוספים הקנו לה מקום של כבוד בשירה העברית. ועדיין הרעב לשירתה איננו יורע שובע. כך שפרסום שירים גנוזים של המשוררת האהובה הזאת הוא בהחלט מאורע גדול. אך עם זאת הוא מעלה גם שאלות קשות, סביב החירות שאנו לוקחים בהחלטותינו על יוצר אחרי מותו.

"השיקול העיקרי בפרסום השירים הגנוזים הוא שלנו יש פרספקטיבה שלגולדברג לא הייתה בתקופתה", מסביר טיקוצקי. "לאה גולדברג בחייה איננה לאה גולדברג בחיינו. עבודתה היא גיבורת תרבות, ואילו היא תמיד ייסרה את עצמה בביקורת מחמירה והמעטה בערר יצירתה. נדמה לי שאני לא היחיד בצמא שלי לקרוא כל דבר שהיא כתבה".

עד כדי כך שאנחנו יכולים להעריך טוב ממנה את השירה שלה? לבהור עבודה מה טוב ומה לא? "להעריך בכלל את שירתה באור אחר כשם שהיא מרידה את ספר שיריה הראשון 'טבעות עשן', כמעט במלואו, מאסופת שירה הייצוגית 'מוקדם ומאוחר', רק משום שהיא חושבת שזה בוטרי ולא טוב, וכעבור שלושים שנה בא חוקר הספרות דן מירון ואומר שזוהי אחת מפסגות היצירה שלה. אז למה היא העלימה אותה? מתוך 70 שירים היא לוקחת אולי שבעה לאסופה. כזה היא אומרת למעשה שהספר הזה לא טוב בעיניה. או כמו שהיא כותבת ברשימת עיתונות, שאילו הרבר היה תלוי בה היא הייתה אוספת את ספר ביכוריה בפרוזה 'מכתבים מנסיעה מרומה' כי הוא בעיניה לא טוב מספיק, ואילו רבים כיום חושבים שזוהי פנינה של ממש, ספר פורץ דרך. דברים שרואים משם לא רואים מכאן".

אין אתה מסביר את זה? "נדמה לי שגולדברג פעלה בצל של עמיתיה המשוררים אברהם שלונסקי ונתן אלתרמן, ואולי אימצה את הדרך שבה תפסו אותה בשעתה, כשולית ביחס אליהם. אבל אנחנו רואים

שניים מהשירים הגנוזים בכתב ידה של גולדברג

ומהם תרגומים, ומתוך זה להבין מה היא פירסמה ומה לא". יש שירים שעוברים לנו להבין את גולדברג אחרת? "השירים לא מחדשים מבחינה בינונית. צריך לזכור שגור לברג היא משוררת סימבוליסטית שמעדיפה את הסמל על פני האמירה המפורשת. היא נהגה לאגד את רוב שיריה במי חזירי, במחשבה שזה מאיר נושא מסוים מכמה זוויות. בין השאר איתרתי שירים שנשמנו מתוך מחזורים ידועים, ופתאום מצטרפות עוד פרספקטיבות, עוד אלמנט אור". אך אתה מסביר את האהבה העצומה לשירתה של גולדברג גם היום?

"גולדברג היא במונח מסוים אחד מהקונצנזוסים האחרונים שנשארו לנו כחברה כי היא מוכירה לנו את העבריות: לא ישראליות, לא יהדות, אלא עבריות. העבריות, כפי שהיא מנסחת אותה בכתיבתה, היא פרויקט חדשני עם שאיפות גדולות אבל שפוי ומפוכח, שיש בו המון אופטימיות ובו בזמן הוא מודע לשכר: תחילה לשכר של המודרניזם ובהמשך לשכר של מלחמות העולם. גם אצל גולדברג רואים כל הזמן את השבר הזה. שירתה חותרת לשפיות ומקדשת את חיי היומיום, את החולין. היא לא רוצה לכתוב על ההיסטוריה ועל התמורות הגדולות אלא על האדם שהיא רואה בשעת האירועים האלה. נדמה לי שכולנו מתגעגעים לגישה הזאת, שרואה בחולין, בשגרה האפורה והקשה של כולנו, איזה ניצחון מתמיד. ובתוך החולין יש רגעי חסד, כפי שהיא כותבת באחד משיריה ליל-דים, שמתוך שלולית חומה נשקפים השמיים".

לאה גולדברג, השירים הגנוזים

עורך הספר, ד"ר גדעון טיקוצקי

אדריכלי הבינוי ועל תקופתם אלא גם על זמננו, על המרחק בינינו לבנים".

מייצגת העבריות

במשך עשור שקד טיקוצקי על מלאכת מיון העיזבון של גולדברג, שנמצא ב"מכון גנוים מיסודה של אגודת הסופרים". טיקוצקי נחשב אחד החוקרים העורכים המסורים והבולטים שפועלים כיום, ובעבר הוציא לאור את השירים הגנוזים של דליה רביקוביץ. אבל הוא לא באמת תיכנן לפרסם את השירים של גולדברג מלכתחילה. "אני הגעתי לאוצר הזה במקרה, כדרכם של אוצרות, הוא מסביה 'נשלחתי כסטודנט צעיר בטווח סוגנות גנויות של לאה גולדברג, כחלק ממחקר שערכה פרופ' עפרה יגליון. הגי עתי למכון גנוים, ששם מפקד רוב העיזבון של גולדברג, ואני זוכר שהופתעתי לגלות את כל השירים המוכרים לצד שירים שאיני מכיר. אתה הולך על קרקע בטוחה וחושב שאתה מכיר את המשוררת, אבל אז אתה מגלה שיש לאה גולדברג נוספת. התחלתי למפות את הארכיון, כמו עבודת נמלים. כעשרים אלף עמודים. לאה שריכזתי את כל כתבי הדי של השירים, שחלקם נמצאו בכלל בתוך מחברות שבחן סיכמה שיעורים כשהייתה סטודנטית, הייתי צריך להבין מהם שירים שלה

חנן יובל // דורית ראובני // אורי הרפז

שלושתנו

שני 17.6.19

זאפה הרצליה

פתיחת דלתות: 20:00
תחילת מופע: 22:00

לברטיטים: 9080
www.zappa-club.co.il

PEDEGROUP

להזמנת מופעים - "פדי גרופ מוסיקה והפקות" 03-6486860, info@pedi.co.il

צילום: משקל ברין